

УДК 338.48-53:63(477)

ШЛЯХИ ЕВОЛЮЦІЇ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК ПЕРСПЕКТИВНОГО НАПРЯМУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Ю. Боруцька, к. геол. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-5040-8624

О. Крупа, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0003-3512-6925

Н. Стойко, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-8851-9821

Львівський національний аграрний університет

© Ю. Боруцька, О. Крупа, Н. Стойко, 2021

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.03-04.064>

Боруцька Ю., Крупа О., Стойко Н. Шляхи еволюції агротуристичних кластерів як перспективного напрямку розвитку туристичної сфери та сільського господарства

Розглянуто питання становлення кластерів у агротуристичній галузі України загалом та Львівської області зокрема. З'ясовано, що туристична галузь у нашій державі успішно розвивається. Проте вивчення закордонного досвіду засвідчило, що умовою забезпечення стійких тенденцій розвитку та вищих економічних результатів агротуризму є його переведення на умови кооперації або кластеризації. Встановлено, що процес туристичної кластеризації у сільському господарстві позитивно впливає на економіку країни, окремого регіону, об'єднаної територіальної громади чи села. Це пов'язано з тим, що кластери неможливо створити без підтримки державної влади, органів місцевого самоврядування. Для створення кластера необхідно об'єднати компанії певної території, підприємців-виробників, навчально-дослідні установи, інші дотичні організації, які взаємодіють між собою на горизонтальному та вертикальному рівнях.

Визначено чотири стадії розвитку кластерів: ембріону, виникнення, розвитку і зростання. Також для успішного функціонування агрокластера важлива наявність так званого ромбу взаємних інтересів. Усі учасники агрокластера беруть участь у його роботі, щоб внести свою частку і збільшити прибуток. Запропоновано етапи розвитку кластерної моделі агроекотуризму для Львівщини на основі базових моделей розвитку агротуризму у світі.

Розглянуто діяльність туристичного агрокластера «ГорбоГори», який функціонує на території Львівської області. Описано етапи його становлення, сучасні умови діяльності та короткострокові перспективи розвитку. Визначено мету, цілі та завдання його створення. Також оцінено умови функціонування багатьох інших агротуристичних кластерів у різних регіонах України, зокрема кластерів сільського «зеленого туризму». Вони досить активно розвиваються останніми роками, впроваджують інновації, отримують державне фінансування. Саме завдяки грошовій підтримці держави і органів місцевої влади, ініціативі самих учасників на горизонтальному і вертикальному рівнях туристичні форми агрокластеризації сприяють перспективному розвитку туристичної сфери зокрема та сільського господарства загалом.

Ключові слова: сільський туризм, агротуристичний кластер, туристична сфера.

Borutska Yu., Krupa O., Stoiko N. Ways of agritourism clusters evolution as a perspective direction of tourism and agriculture development

The issue of agritourism clusters formation is considered in Ukraine generally and in Lviv region particularly. It is determined that in our country the tourism industry is successfully developing. However, the study of foreign experience has shown that for sustainable development trends and higher economic results of agritourism it is necessary to transfer the industry to performing in the conditions of cooperation or clustering.

It has been established that the process of tourist clustering in agriculture has a positive effect on the economy of the country, as well as, a particular region, united territorial community or village. Clusters cannot be created without the support of state authorities and local self-government bodies. To create a cluster, it is necessary to unite companies in a certain area, manufacturers, educational and research institutions, and other related organizations that interact horizontally and vertically.

Four stages of cluster development are identified: embryo, origin, development and growth. Moreover, presence of the so-called diamond of mutual interests is important for agricultural cluster successful functioning. All members of the agricultural cluster should participate in its work to contribute and increase profits. The work proposes stages of development of the agro-ecotourism cluster model for Lviv region on the basis of basic models of agro-tourism development in the world.

The activities of the agro-tourism cluster «GorboGory», operated in Lviv region, is considered in the research. The stages of its formation, current conditions of activities and short-term prospects of development are described, as well as its aim, goals and objectives are determined.

Thanks to the financial support from the state and local authorities, as well as the participants' initiatives at the horizontal and vertical levels, the tourism forms of agro-clustering contribute to the tourism development in particular and agriculture in general.

Key words: rural tourism, agritourism cluster, tourist sphere.

Постановка проблеми. В усьому світі саме туристична сфера як вид економічної діяльності відіграє важливу роль у формуванні валового внутрішнього продукту, забезпеченні необхідного рівня зайнятості населення через створення додаткових робочих місць, а також у суттєвій активізації зовнішньоекономічної діяльності. Туризм тісно взаємопов'язаний з абсолютно всіма сферами економіки, однак найбільше з транспортом, зв'язком, будівництвом, аграрною галуззю, виробництвом товарів народного споживання, а тому вважається рушієм соціально-економічного розвитку країни.

Процес кластеризації вважається засобом подолання як бідності, так і безробіття в сільській місцевості. Кластеризація є хорошою альтернативою для сільського господарства, адже власники особистих селянських господарств матимуть змогу отримувати доходи від забезпечення туристам умов проживання, харчування, полювання, риболовлі тощо; організації туристичних екскурсій та маршрутів; різноманітних святкувань, культурно-розважальних заходів; надання туристам екологічно-чистих продуктів харчування, предметів народного промислу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення і розвитку агротуристичних кластерів, зокрема агротуризму як перспективного напрямку під-

приємництва, вивчали багато вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: Г. І. Шимечко, Г. В. Черевко (2009), А. І. Тарасьонок (2014), Н. Є. Кудла (2015). Маркетингову діяльність туристичних підприємств вивчали Л. М. Шульгіна (2005), Л. М. Шульгіна, А. І. Зінченко та Н. А. Крахмальова (2014). Більш детально кластеризацію у туристичній сфері досліджували О. М. Кальченко (2009), М. В. Семенова (2019), М. П. Мальська, Ю. В. Зінько (2018), Г. Я. Антонюк (2017). Праці вказаних науковців обумовлюють необхідність продовжувати дослідження процесу кластеризації в туристично-аграрній галузі України.

Постановка завдання. Наша мета – дослідження етапів розвитку агротуристичних кластерів у нашій державі та характеристик для них особливостей. Для цього необхідно висвітлити теоретико-методологічні та практичні підходи до етапів кластеризації в туризмі.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження було застосовано низку загальнонаукових та конкретно-наукових методів, зокрема системний аналіз (вивчення агрокластера як сукупності елементів, що утворюють систему), узагальнення (зведення поодиноких фактів у єдине ціле для виявлення типових рис і закономірностей, притаманних кластеризації), порівняння (встановлення подібності або від-

мінності агрокластерів), історичний метод (вивчення розвитку і становлення агрокластерів у динамічному розвитку), наочне відображення даних (схеми).

Виклад основного матеріалу. Можна впевнено стверджувати, що сільський зелений туризм у нашій державі має всі передумови для успішного розвитку, формуючи на кінцевій стадії оригінальний, самобутній туристичний продукт. Проте молода галузь таких сталих форм туризму, як сільський, агротуризм, агроекотуризм, потребує ефективного менеджменту з боку держави, особливо в контексті удосконалення нормативно-правової бази. Хоча в цій ситуації, зважаючи на успішний досвід багатьох європейських країн з надавання послуг у сфері сільського зеленого туризму, можуть не просто сидіти, склавши руки та чекаючи допомоги держави, а об'єднуватись заради спільної мети та допомагати один одному. Саме за таким принципом і працює у розвинутих країнах Європи та світу кластерна модель розвитку (Тарасьонюк, 2014).

Щоби говорити про перспективи розвитку агротуристичних кластерів в Україні, потрібно врахувати весь комплекс блоків цього складного утворення, яке полягає в об'єднанні функцій туристичних і аграрних кластерів. Туристичні кластери групує єдиний технологічний процес обслуговування відвідувачів дестинації. Водночас усі партнери кластера не тільки кооперують зусилля, а й вступають у конкурентну боротьбу між собою, як і передбачають ринкові відносини. Власне, такі обставини можна розглядати як один із рушіїв розвитку кластерної структури. Це добровільне об'єднання, яке водночас є продуктом ринкової економіки, теж керується її принципами. За таких умов і органи місцевого самоврядування, і громадські організації, і окремі активісти можуть ініціювати кластероутворення, підтримуючи всі ініціативи й надалі (Шимечко та Черевко, 2009; Шульгіна, 2005; Шульгіна, Зінченко, та Крахмальова, 2014).

Аграрні кластери (агрокластери) – значно ширше поняття, аніж просто об'єд-

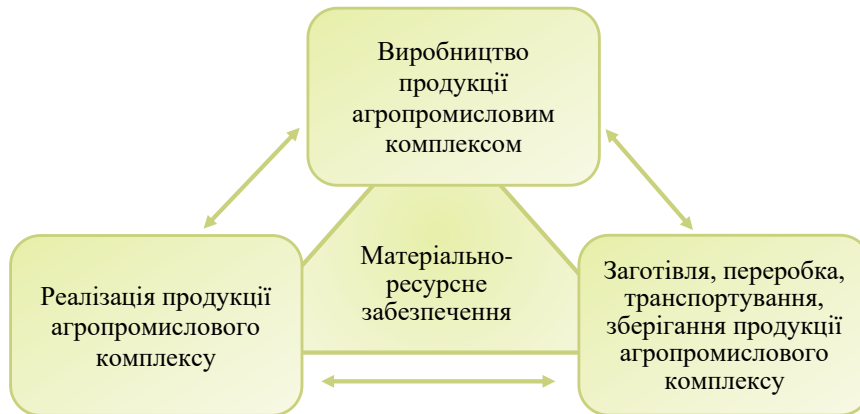
нання чи кооперативи. Це «симбіоз» аграрного виробництва, освітньо-просвітницьких заходів, інновацій, креативних підходів, що дає чудові й ефективні результати для соціально-економічного розвитку регіону. Оскільки в основу стратегічного плану та програми розвитку кластерної системи бізнесу покладено нову точку зору на національну економіку, економіку регіону, окремої об'єднаної територіальної громади чи села, агрокластери практично неможливо створити без підтримки державної влади та органів місцевого самоврядування. Для створення агрокластера у сільськогосподарській сфері мають об'єднатися компанії, пов'язані територіально, підприємці-виробники спеціалізованих послуг, а також дотичні організації, які взаємодіють між собою, або, що властиво за умови ринкового механізму економіки, навіть конкурують (рис. 1).

Членство у структурі агротуристичного кластера має більші переваги, ніж індивідуальне ведення бізнесу. Кооперація зусиль забезпечує вихід на нові ринки завдяки різноплановості надаваних послуг, розподілу обов'язків між партнерами, чутливішому коригуванню ціноутворення, збалансуванню «вартість–якість», миттєвій реакції на зміни в попиті на ринку щодо тих чи інших товарів, послуг тощо. Поза будь-яким сумнівом, агротуристичний кластер – поняття комплексне, яке ґрунтується на тісній взаємодії різнопланових видів аграрного виробництва, послуг туристичної сфери, державної влади, органів місцевого самоврядування, науково-освітніх установ. І за аналогією з трофічним ланцюжком, без котроїсь із цих «ланок», його успішне функціонування й існування у принципі, дуже суперечливе (Кудла, 2015, с. 7).

Кластер є дещо новим в українській агросфері терміном, тож частка недовіри в аграріїв є. Проте Г. Антонюк запевняє, що кластери у світі існують уже давно і підтверджують свою ефективність (F.A.Q. про агрокластери, 2017). Ще на початку ХХ ст. Альфред Маршал почав вивчати феномен становлення кластерів, і дотепер над цією темою працює багато науковців та дослід-

ників. За понад сотню років уже можна виокремити чимало переваг для ключових учасників кластера, у нашому випадку – аграріїв. Передусім у членів кластера зростають продуктивність та ефективність роботи – це один з основних результатів діяльності за системою кластерної організації завдяки новим можливостям, які відкриває

робота у кластері. Ідеться про ефективніше використання грошей, зростання якості і конкурентоспроможності продукції аграрія, збільшення збуту, підвищення компетентності та кваліфікації працівників, налагодження координованої співпраці з органами влади.

Рис. 1. Агропромисловий цикл виробничої діяльності*

*Власна розробка авторів з використанням (Агротуристичний кластер ГорбоГори, 2017)

Загалом чинники, які впливають на успішність чи неуспішність започаткованої підприємницької діяльності, – це вузько-індивідуальне поняття, котре залежить від безлічі аспектів – від геополітичних особливостей до людського менталітету. Проте, на нашу думку, можна виокремити декотрі передумови й оцінити перспективи для потенційно успішного створення та майбутнього функціонування агротуристичних кластерів за такими критеріями-питаннями:

✓ чи існує територіальна цілісність, зручний географічно-локаційний зв'язок у запланованому проєкті;

✓ яка і чи достатня кількість помешкань і садіб на цій території; який еко-туристичний потенціал, тобто сукупність ландшафтних, водних, лісових, орографічних, бальнеологічних, клімато-терапевтичних природних рекреаційно-туристичних ресурсів такої території;

✓ чи наявні об'єкти історико-культурної, архітектурної, сакральної, етнографічної спадщини у зоні впливу кластера;

чи збережені автентичні види ремесел, умінь, навичок на цій території;

✓ який рівень довіри між потенційно можливими партнерами кластера; якою була інтенсивність родинних, ділових, партнерських і дружніх стосунків чи контактів між ними до започаткування спільної справи;

✓ чи є сприяння органів місцевого самоврядування; зацікавленість у розвитку кластера представників експертного середовища, освітян, підприємців, фахівців у сфері права, представників середнього та великого бізнесу, депутатів;

✓ чи є можливість їхнього залучення для консультацій і науково-методичної, юридичної підтримки кластера;

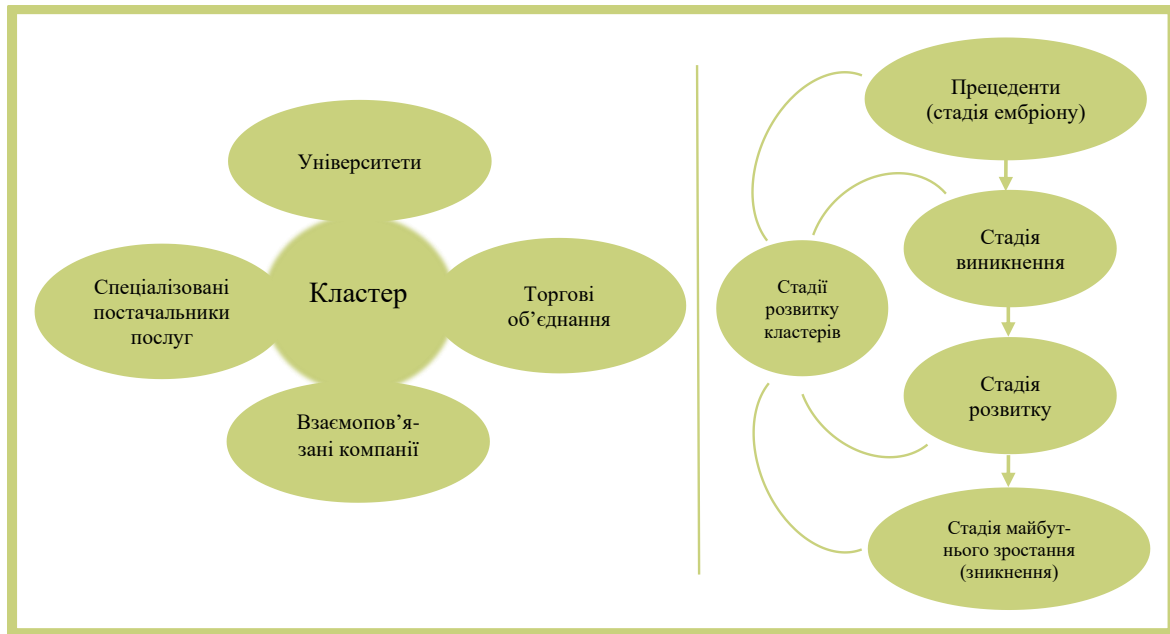
✓ чи достатня активність громади для розгляду нових способів зайнятості, працевлаштування; чи присутній спеціальний експерт, який консулює усі зацікавлені сторони щодо питань кластероутворення (Тарасюнок, 2014).

Загалом, аналізуючи різноплановий і європейський, і світовий досвіди підприємницької діяльності, варто зауважити,

що, як правило, є чотири стадії розвитку кластерів (рис. 2). На першій стадії характерна велика кількість підприємств, організацій, підприємців, інших представників бізнесових структур, проте співпраця практично не здійснюється, немає злагожденості, мінімальної довіри, адже далеко не усі зацікавлені сторони знайомі між собою. На цій

стадії здебільшого переважають розрізнені дії.

Стадія виникнення характерна початком активних знайомств, регулярних зустрічей стейкхолдерів, уже переважає розуміння важливості кооперування кластерних ініціатив і співпраці. Також тут уже починається розробка спільних проєктів і закладається база для майбутнього розвитку.

Рис. 2. Поняття «кластера» та стадії розвитку кластерів*

*Власна розробка авторів з використанням (Мальська, Зінько, 2018)

Стадія зростання характерна реалізацією великих спільних ініціатив, заходів, проєктів, у яких беруть участь усі стейкхолдери, тобто громада, приватні підприємці та викладачі, спікери, тренери, котрі забезпечуватимуть освітню функцію. Довіра між учасниками кластера поглиблюється, кількість партнерів зростає. На цій стадії оцінюється ефективність, тобто коефіцієнт корисної дії кластера.

Далі, на останній стадії, розвиток кластера або триває, або припиняється. Причини зникнення мотивації зацікавлених сторін, партнерів можуть бути різноманітними: від завершення потужного проєкту, нерентабельності, особистих фінансових проблем, погіршення людських стосунків, зниження довіри між партнерами тощо. Тоді, найімовірніше, настає стагнація.

Перше завдання новоствореного кластера – отримати кредит довіри від ключових стейкхолдерів, тобто осіб, які зацікавлені у діяльності такого об'єднання, певною мірою залежать від нього або можуть впливати на його діяльність. Також украй важливий прорахунок різноманітних комбінацій щодо внутрішніх можливостей і зовнішніх стимулів для мотивації кластерної активності й економічного зростання. Гармонійне функціонування та досягнення балансу – запорука успішної роботи кластера. Не менш важливі й людські стосунки, тобто вміння домовлятися між собою.

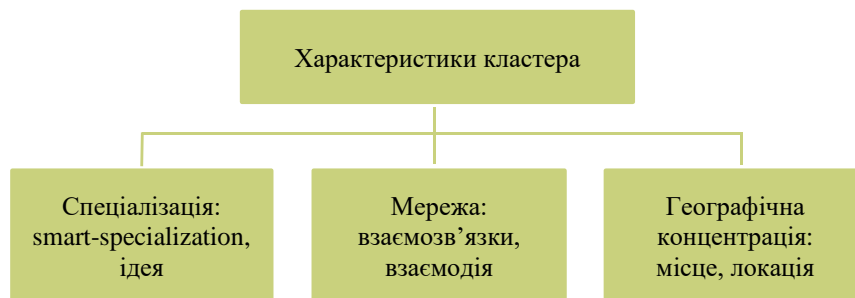
Дуже важливим аспектом є державне регулювання, моніторинг ситуації у процесі формування ефективної діяльності кластерів. Водночас потрібно і забезпечити всі необхідні базові умови для успішного розвит-

ку, і виключити явище монополії на певні види товарів чи послуг. На думку американського професора Гарвардської школи бізнесу Майкла Портера, тут повинен функціонувати так званий ромб взаємних інтересів, де виокремлюються чотири взаємопов'язані блоки: 1) створені умови для виробництва; 2) концепція для стратегії фірми і конкуренції; 3) стан попиту на товари та послуги; 4) взаємопов'язані, дотичні галузі, які підтримують виробничі процеси.

Коли перед групою зацікавлених осіб стоїть мета щодо створення туристичного кластера в сільському туризмі, то акцентувати свою увагу та зосереджувати зусилля вартує головно не на формальному обрамленні питання, а на «відшліфовуванні» взаємовідносин поміж діловими партнерами на основі «джентльменської домовленості». Ключовим моментом для взаємодії у рамках кластера як утворення є довіра як філософія бізнесу, як спосіб життя й як понятійна соціальна категорія, влучно сформульована

та задекларована американським соціологом Френсісом Фукуямом. На думку Фукуями, є стійкий зв'язок між рівнем соціальної довіри у соціумі та рівнем добробуту цього суспільства (рис. 3).

На думку А. І. Тарасьонка, кластер – це об'єднання географічно суміжних (сусідніх) компаній чи організацій і пов'язаних із ними органів держуправління та місцевого самоврядування й інфраструктурних об'єктів, які, за умови взаємодії, доповнюють один одного. У роботі кластера стейкхолдери, тобто усі зацікавлені сторони, беруть участь залежно від своїх можливостей. Тобто слід розуміти, що внести свою лепту і примножити прибуток можуть не тільки власники садиб, а й усі безпосередньо й опосередковано дотичні структури: медичні заклади, організації у сфері збереження природної та культурної спадщини, засоби масової інформації, виробники і продавці спортивного, туристичного спорядження, продуктів харчування тощо (Тарасьонк, 2014).

Рис. 3. Основні характеристики кластера*

*Власна розробка авторів з використанням (Мальська, Зінько, 2018)

Отже, саме тому об'єднання зусиль власників різних за стилем садиб, органів місцевої влади, закладів освіти спроможне вплинути на позитивну тенденцію щодо розвитку цієї галузі, яка тільки утверджується. Тим паче, що робота сектора за кластерним типом ґрунтується на використанні багатства місцевих природних ресурсів, людського потенціалу, виробників внутрішнього ринку України. А це є вкрай вагомим чинником у сучасних реаліях нестабільної економічної статистики.

Якщо акцентувати нашу увагу на Львівщині, то на основі базових моделей розвитку агротуризму можна задекларувати розвиток кластерної моделі агроекотуризму:

✓ формування нового ринку сфери туристичних послуг на сільських селітебних територіях і створення умов і переваг для превалюючого розвитку видів внутрішнього та в'їзного туризму, гарантування регулярного щорічного зростання кількості туристів завдяки внутрішньому та в'їзному туристичним потокам у територіальні громади;

✓ створення якіснішої інфраструктури з надання послуг за рахунок розвитку малого та середнього підприємництва у сфері сільського туризму, зростання зайнятості населення, збільшення кількості нових робочих місць, залучення громадян до нового виду діяльності, способу життя та засобу отримання прибутків – надання послуг із агроекотуризму;

✓ залучення до співпраці приватних виробників, органів місцевого самоврядування, громадських організацій і спілок, небайдужих до стану довкілля на теренах Львівщини;

✓ постійний моніторинг інвестиційного мікроклімату, попиту на ті чи інші послуги на ринку туристичного обслуговування та створення інформаційної бази даних інноваційних проєктів у сфері сільського туризму;

✓ формування стратегічних векторів для іноземних, державних і приватних інвестицій на теренах Львівської області;

✓ заснування й еволюція агроекотуризму як одного з вагомих пріоритетних напрямів соціально-економічного поступу у розвитку невеликих сіл, селищ міського типу, містечок, територіальних громад;

✓ створення інтерактивної карти еко-туристичних маршрутів і стежок як вагової атракційної складової екологізованих видів туризму;

✓ розширення різноплановості послуг щодо рекреаційної складової агроекотуризму, залучення нових територій із природними рекреаційно-туристичними ресурсами;

✓ нові платформи та розширення можливостей для освітньої й екопросвітницької діяльності щодо дітей, учнівсько-студентської молоді, фізичних осіб-підприємців, загалом різних верств місцевого населення (Тарасьонюк, 2014).

«ГорбоГори», як агротуристичний кластер, був створений у 2017 р. на територіях Семенівської, Поршнянської та Раковецької селищних рад Пустомитівського району Львівщини (Агротуристичний кластер ГорбоГори, 2017). Ініціативною групою реалізації цієї ідеї стали місцеві фермери, виробники сільськогосподарської продукції,

а також колишні учасники антитерористичної операції на Сході України. Першочерговими перевагами такого об'єднання є: вигідне фізико-географічне положення Львівської області на карті України; наближеність території кластера до обласного центру, м. Львова; наявність сприятливих природних умов середовища (кліматичних, орографічних, гідрологічних умов тощо); передумови для розвитку органічного землеробства, виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції; можливість надавання рекреаційно-агротуристичних послуг; передумови та бажання відновлювати автентичні види ремісництва; наявність кваліфікованих людських ресурсів для здійснення усіх видів діяльності (рис. 4).

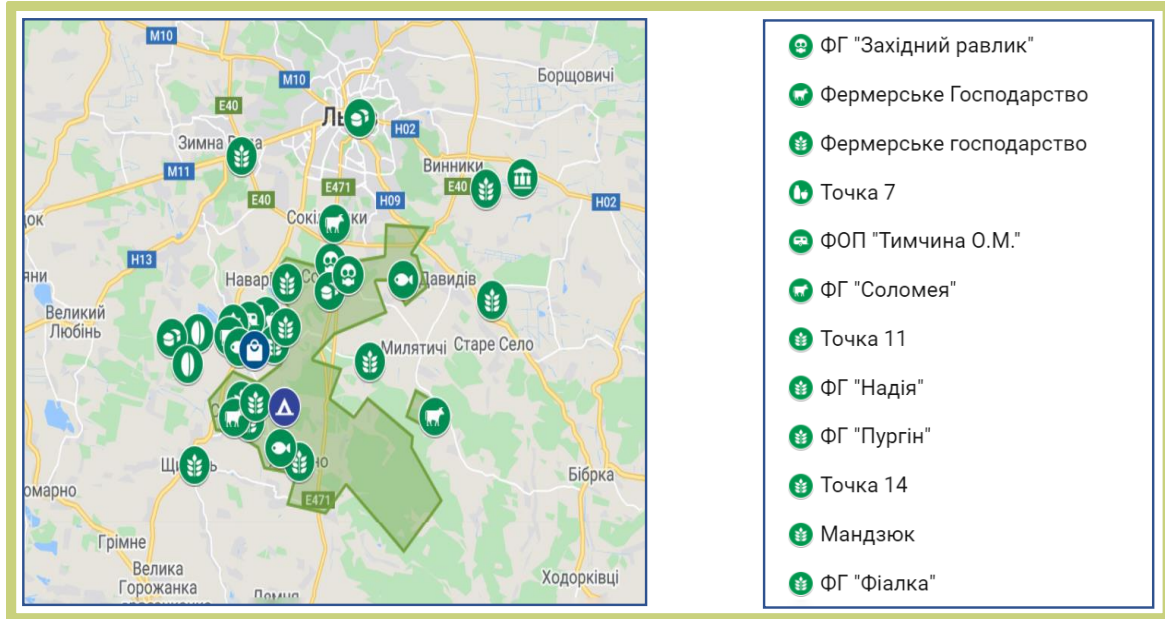
Актуальність цього проєкту зумовлює власне необхідність певних інфраструктурних об'єктів та інституційної підтримки для повноцінного розвитку такого кластера. Він спрямований на реалізацію цілей Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. та плану заходів на 2015–2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. Базовими цілями проєкту є такі: підвищити рівень конкурентоспроможності регіонів через створення оптимальних умов для розвитку потенціалу сільської місцевості й продуктивного використання природних, історико-культурних, людських ресурсів, задля зростання рівня інноваційної й інвестиційної привабливості регіону; впровадити дієві механізми задля стимулювання та мотивації місцевих виробників, задоволення потреб внутрішнього ринку, економічного розвитку регіону загалом; скоординувати дії органів місцевої влади, бізнесу та громадськості задля ефективного державного управління у сфері регіонального розвитку.

Головною метою агротуристичного кластера «ГорбоГори» є внесення вагової лепти у соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць Семенівської, Поршнянської та Раковецької сільських рад Пустомитівського району Львівської області, маючи амбітну мету, за допомогою досягнення поставлених стратегічних цілей, поліпшити наявну та створити нову інфра-

структуру із впровадженням інноваційних видів сільського підприємництва та бізнесу.

Таких цілей можна досягнути завдяки таким крокам:

*Рис. 4. Картосхема місцерозташування та перелік фермерських господарств АТК «ГорбоГори»
Узагальнено на основі (Агротуристичний кластер ГорбоГори, 2017)

1) через створення єдиної системи дистрибуції продуктованих товарів на місці виробництва і в торгових мережах Львова та Львівської області для всіх учасників кластера;

2) завдяки розчищенню заліснених земельних ділянок, вивільненню нових потенційно привабливих територій, які попередньо не використовували;

3) через розробку та втілення маркетингової стратегії АТК «ГорбоГори» щодо формування додаткового попиту;

4) завдяки інтенсивному освітньому процесу, котрий реалізуватиметься через створення навчальних програм та проведення лекцій, семінарів, тренінгів, конференцій із залученням фахівців, котрі фінансуватимуться кластером. Ці курси проводитимуть для всіх стейкхолдерів проекту. Головно, увага акцентуватиметься на нових технологіях отримання ресурсів і послуг, зокрема й нового туристичного продукту, збалансованому природокористуванні, екологічній складовій, маркетингових особливостях тощо;

5) забезпеченням постійності та сталості результатів проекту через передачу напрацювань і матеріального забезпечення сільськогосподарському кооперативу, а також створеному комунальному підприємству, які уже входять до загальної структури АТК «ГорбоГори»;

6) зважаючи на світовий досвід, завдяки таким утворенням, як кластерні, досягається стабільність, інтенсивне економічне зростання, розвиток технологічних інновацій, конкурентоспроможність, як на внутрішньому (обласному, державному), так і на зовнішньому (закордонному) ринках.

В Україні першими (кінець 1990-х рр.) були створені туристичний кластер у м. Кам'янець-Подільському (Хмельницька область), кластер агроекотуризму «Оберіг» і кластер туризму та виробництва сувенірної продукції «Сузір'я» (Івано-Франківська область). Органи місцевого самоврядування міст Вознесенськ (Миколаївська область), Гола Пристань, Цюрупинськ (Херсонська область), Південний, Ізмаїл, Іллічівськ, Білгород-Дністровський (Одеська область), Алупка (АРК) створили спільний кластер

«Південне туристичне кільце». Слід також згадати про введення в дію кластера сільського «зеленого туризму» в Одеській області (понижся Дунаю) (Кальченко, 2009).

У 2015 р. почав діяти транскордонний туристичний кластер у географічних межах Львівської, Волинської, Закарпатської областей України і Підкарпатського та Люблінського воєводств Польщі з метою співпраці у туристично-рекреаційній сфері (розробка нових маршрутів, розвиток об'єктів інфраструктури). Передумовою для цього є потужний природно-ресурсний потенціал транскордонного регіону для розвитку лікувально-оздоровчого, водного, гірського, пішохідного, велосипедного та інших видів туризму. У 2017 р. з ініціативи місцевих фермерів, зокрема учасників АТО, органів місцевої і обласної влади, наукових і навчальних установ на території трьох сільських рад Пустомитівського району (зараз Семенівської сільської ради та Солонківської ОТГ) Львівської області було створено Агротуристичний кластер «ГорбоГори». Мета створення – підтримати та стимулювати розвиток альтернативних форм сільського підприємництва, наростити місцевий валовий продукт, отримати додатковий дохід від обслуговування туристів і відпочиваючих та продажу їм місцевих продуктів, збільшити бюджетні надходження, залучити інвестиції. У липні 2019 р. в Харківській області було створено «Агротуристичний кластер «Енергія змін – «Еко-громада» як ефективний інструмент розвитку сільських територій Харківської області. Його метою є поєднання соціально-культурного, природного, агропромислового ресурсів і туристичного потенціалу, що дає новий виток розвитку аграр-

ного та туристичного секторів (Семенова, 2019).

Розвиток кластерів і кластерних ініціатив сільського туризму в Україні перебуває на початковій стадії. Перехід діяльності відособлених власників агроосель до територіально об'єднаних структур типу кластерів вимагає відповідної організаційно-матеріальної підтримки та науково-методичного супроводу. Нині кількість діючих кластерів і кластерних ініціатив сільського туризму в Україні – близько десяти. У 2018 р. в Українських Карпатах було створено два нові кластери – «Бойківські газди» (Сколівський район на Львівщині – 43 учасники) та «Гостинна бойківська Долинщина» (Долинський район на Івано-Франківщині – 22 учасники). На півдні Причорномор'я набув офіційного статусу агро-еколого-рекреаційний кластер «Фрумушика-Нова» (Тарутинський район, Одеська обл.) з відповідною реєстрацією однойменної громадської спілки (Мальська та Зінько, 2018, с. 19).

Висновки. Базовими засадами розвитку агротуристичних кластерів в Україні є нові, інноваційні принципи ведення власної справи, підприємницької діяльності, сімейного бізнесу, які обумовлюють активне доручення до цих проєктів нових зацікавлених осіб, активних громадян, майбутніх партнерів-учасників кластера. Такий поступ забезпечить досягнення вагомих результатів за умови швидкої реалізації стратегічних планів, раціонального втілення усіх передумов і заходів, які задекларовані у законодавстві, базових нормативно-правових актах і документах щодо взаємодії, гармонійного розвитку туристичної сфери та агропромислового комплексу в нашій державі.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Агротуристичний кластер ГорбоГори, 2017 [online] Доступно: https://www.horbohory.com.ua/?page_id=1439. [Дата звернення 15 листопада 2021].

Кальченко, О. М., 2009. Кластеризація в туристичній галузі. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету* [online], 39, с. 186–195. Доступно: http://tourlib.net/statti_ukr/kalchenko5.htm. [Дата звернення 02 листопада 2021].

Кудла, Н. Є., 2015. *Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності*. Київ: Центр учбової літератури.

Мальська, М. П. та Зінько, Ю. В., 2018. Типи і моделі кластерів сільського туризму в Україні. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*, 2, с. 8–23.

Семенова, М. В., 2019. Туристичний кластер як інноваційний інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві: матеріали II Інтернет-конференції*. Харків, Україна, 29 листопада 2019, с. 167–172 [online] Доступно: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/29.11.19/_29_11_2019_25.pdf. [Дата звернення 01 листопада 2021].

Тарасьонюк, А. И. ред., 2014. *Бизнес в агро- и экотуризме*. Минск.

Шимечко, Г. І. та Черевко, В. Г., 2009. *Агротуризм як напрям підприємництва: теорія і практика*: монографія. Львів, Ліга-Прес.

Шульгіна, Л. М., 2005. *Маркетинг підприємств туристичного бізнесу*: монографія. Київ, Нац. торгово-економічний університет.

Шульгіна, Л. М. Зінченко, А. І. та Крахмальова, Н. А., 2014. *Маркетингова діяльність підприємств на ринку послуг зеленого туризму* [online] Доступно: <https://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/04/Zelenij.turizm.pdf50> [Дата звернення 09 листопада 2021].

Ф.А.О. про агрокластери, 2017 [online]. *Агробізнес сьогодні*. Доступно: <http://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/2641-faq-pro-ahroklastery.html>. [Дата звернення 07 листопада 2021].

Стаття надійшла 29.11.2021

